

Tunnetaitojen rooli ja merkitys kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä varhaiskasvatusikäisillä

Kandidaatintutkielma
Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma (KK)
Kasvatustiede (opettajankoulutuslaitos, Rauma)
Kasvatustieteiden tiedekunta
Turun yliopisto

Laatijat:
Mari-Minnea Pulliainen
Sanni Nikula

16.4.2025
Rauma

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede / Opettajankoulutuslaitos

Tekijät: Mari-Minnea Pulliainen, Sanni Nikula

Otsikko: Tunnetaitojen rooli ja merkitys kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä varhaiskasvatustilanteissa

Ohjaaja: KT, yliopistonlehtori, Johanna Kortessalo-Ainasoja

Sivumäärä: 32 sivua

Päivämäärä: 16.4.2025

Tiivistelmä

Tutkielman tavoitteena oli selvittää millainen rooli ja merkitys tunnetaidoilla on varhaiskasvatustilanteiden lasten kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä. Tutkielma pyrki myös tuomaan esille kiusaamisen ennaltaehkäisyn käytäntöjä varhaiskasvatuksessa ja aikuisten roolin sekä toimintamallien merkitystä liittyen tunnetaitoihin. Tutkimuskysymys liittyi tunnetaitoihin varhaiskasvatuksessa ja niiden vaikutuksiin kiusaamistilanteissa. Aiemman tutkimustiedon pohjalta haluttiin lisätä ymmärrystä sekä tuoda sitä kautta esille uusia näkökulmia. Tutkimus toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jota analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysimenetelmällä. Aineisto koostuu kuudesta tutkimuspohjaisesta julkaisusta, jotka ovat vertaisarvioituja. Tarkemmin aineistossa on neljä tutkimusartikkelia sekä kaksi väitöskirjaa. Tutkimustulokset osoittivat, että tunnetaitojen rooli varhaiskasvatuksessa on merkittävä. Lasten tunneälyn sekä prososiaalisten taitojen kehittäminen ehkäisee kiusaamista. Tulokset osoittivat myös, että lasten kyvyttömyys tunnistaa tai hyväksyä omia tunteitaan voi johtaa tunteiden purkautumiseen negatiivisesti. Tutkimuksesta ilmeni myös, että ankarat seuraamukset eivät ole tehokkaita tapoja kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Lasten lämmin ja empaattinen kohtaaminen edistää heidän tunneälynsä sekä empaattisten taitojen kehittymistä.

Avainsanat: Kiusaaminen, varhaiskasvatus, tunnetaidot, vuorovaikutus, ennaltaehkäisy

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Kiusaaminen ja tunnetaidot	5
2.1	Kiusaamisen määritelmä	5
2.2	Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	6
2.2.1	Kiusaamisen tunnistaminen, tavat ja roolit	8
2.2.2	Kiusaamisen vaikutukset ja ehkäiseminen	10
2.3	Tunteet, tunneäly ja tunnetaidot: Määritelmät ja merkitys	12
2.4	Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa	13
3	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	16
4	Tutkimuksen toteutus	17
4.1	Tutkimusmenetelmä	17
4.2	Aineiston koonti	18
4.3	Aineiston kuvaus	19
4.4	Aineiston analyysimenetelmät	21
5	Tutkimustulokset	25
5.1	Millainen rooli ja merkitys tunnetaidoilla on varhaiskasvatuksessa kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä?	25
6	Luotettavuus ja eettisyys	29
7	Pohdinta	31
8	Lähdeluettelo	33

1 Johdanto

Kiusaaminen on vakava ilmiö, joka koskettaa valitettavasti monia lapsia jo varhaisessa vaiheessa elämää. Vaikka kiusaamista on tarkasteltu pääosin enemmän kouluympäristössä, viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että kiusaamisen juuret löytyvät jo varhaiskasvatuksesta. Kiusaamiskäyttäytyminen alkaa noin 3–6-vuoden ikäisenä ja kiusaamista ehkäiseviä menetelmiä tulisi huomioida varhaiskasvatuksesta alkaen. (Repo & Sajaniemi, 2015).

Varhaiskasvatuslaki (540/2018, 10.§) velvoittaa, että lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen tulisi panostaa ja pyrkiä vaikuttamaan jo ennen kouluikää, varhaiskasvatuksen ammattilaisten toimesta. Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa on kuitenkin haastava aihe. Sen määrittely, tunnistaminen ja ehkäiseminen vaativat kasvattajalta laaja-alaista ymmärrystä lapsen kehityksestä, ryhmädynamiikasta ja vuorovaikutuksen ilmiöistä. Myös kiusaamisen erottaminen voi olla haastavaa varhaiskasvatuksessa, sillä erityisesti pienten lasten käyttäytyminen ei aina ole tietoisesti pahantahtoista. Tästä syystä on tärkeää tarkastella, miten kiusaaminen ilmenee varhaiskasvatuksessa ja miten kasvattajat voivat ennaltaehkäistä sekä puuttua tilanteisiin.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää tunnetaitojen roolia ja merkitystä varhaiskasvatusikäisten lasten kiusaamiskäyttäytymisen ennaltaehkäisykeinona. Koska varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja turvata jokaiselle lapselle yhdenvertainen ja osallistava ympäristö, edellyttää se sitä, että kiusaamiseen osataan puuttua ajoissa ja kasvattajat osaavat tukea lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä oikealla tavalla ymmärtäen niiden yhteyden.

Tutkimus tuo esiin, että tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat kiusaamisen ehkäisyn kannalta olennaisia jo varhaisessa iässä. Kun lapsi oppii tunnistamaan omia ja toisten tunteita, säätelemään käyttäytymistään sekä toimimaan kunnioittavasti toisia kohtaan, luodaan pohja turvalliseen ja hyväksyväälle ryhmäilmapiirille. Näin ollen tunnetaidot voivat toimia tehokkaana keinona kiusaamisen ehkäisemisessä. Tutkielmassa tarkastellaan kiusaamisen ilmenemismuotoja, sen vaikutuksia lapsen kehitykseen, sekä tunnetaidoilla saavutettavia keinoja kiusaamisen ennaltaehkäisyssä varhaiskasvatuksen kontekstissa.

2 Kiusaaminen ja tunnetaidot

Tässä luvussa kuvaillaan kokonaisvaltaisesti kiusaamista käsitteenä. Luku avaa käsitteitä varhaiskasvatus ja kiusaaminen varhaiskasvatuksessa. Lisäksi luvussa kerrotaan kiusaamisen tunnistamisesta, tavoista ja rooleista sekä kiusaamisen vaikutuksia ja ehkäisyä. Lopuksi kuvataan mitä tunnetaidot ovat ja millainen rooli niillä on kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä.

2.1 Kiusaamisen määritelmä

Tutkimusten mukaan kiusaaminen määritellään tyypillisesti pitkäkestoiseksi ja toistuvaksi negatiiviseksi ilmiöksi, jossa yksi tai useampi henkilö toimii toista vastaan. Määrittelyn keskeisiä edellytyksiä ovat tekijän tietoisuus teostaan sekä yksilön kyvyttömyys puolustautua kiusaamistilanteessa. Vaikka kiusaamisen määritelmän tulisi olla selkeä ja helposti tulkittava, sen rajaaminen on haastavaa. Kiusaamisen määrittely on haastavaa, koska ihmisten henkilökohtaiset kokemukset ja luonteenpiirteet vaikuttavat siihen, miten he kokevat ja tulkitsevat loukkaavat tilanteet. Koska jokaisen kokemus on ainutlaatuinen eikä sitä voi vähätellä, määritelmään liittyy väistämättä ristiriitaisuuksia. (Repo, 2013).

Kiusaaminen voidaan määritellä myös seuraavalla tavalla: ”subjektiivinen kokemus”, eli kokemus, jossa kiusattu kokee tulleen kiusatuksi, eikä kykene puolustamaan itseään kiusaajaa vastaan. Tällöin kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee valtaepätasapaino, joka tarkoittaa sitä, että kiusaajalla on enemmän sosiaalista, henkistä tai fyysistä valtaa. Tämä määritelmä mahdollistaa sen, että kiusaamiseen pystytään puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa. (Hamarus, 2012).

Laaksosen (2022) mukaan kiusaaminen on ryhmässä ilmenevä vahingoittava ja loukkaava vuorovaikutusprosessi, joka voi johtaa lapsen ulkopuolisuuteen vertaisryhmässä.

Vertaisryhmällä, vertaisilla ja vertaissuhteilla tarkoitetaan samanikäisten tai kehitykseltään samalla tasolla olevien lasten ryhmää. (Laaksonen, 2022). Kiusaaja tavoittelee toiminnallaan valtaa, tietynlaista asemaa ja arvostusta ryhmässä. Kiusaaja valitsee uhrikseen sellaisen, jonka reaktio saa muut ryhmänjäsenet kiinnostumaan ja näin kiusaajalle syntyy vallan tunne tai hän saa jopa mielihyvää. (Repo, 2013).

Neitolan (2010) mukaan kiusaamista on tieteellisessä tutkimuksessa tarkasteltu pääasiassa yksilön ja vallankäytön näkökulmasta sekä ryhmadynamiikan ilmiönä. Ryhmän hiljainen hyväksyntä negatiivisille teoille edistää merkittävästi kiusaamisen jatkumista (Repo & Sajaniemi, 2015).

2.2 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksella viitataan lapsen suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoivan yhteiseen kokonaisuuteen, jossa pedagogiikka on avainasemassa. Varhaiskasvatusikäisiä ovat 0–6-vuotiaat lapset. (Opetushallitus, 2024). Varhaiskasvatuksen tavoite on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista inklusiivisen periaatteen mukaan. Varhaiskasvatussuunnitelman periaatteisiin kuuluu jokaisen lapsen yhtäläiset oikeudet, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostus ja yhteisöllisyys. (Opetushallitus, 2022).

Varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavat Suomen perustuslakiin liittyvät velvoitteet ja asiakirjat. Ilman hyväksyttävää perustetta ketään ei saa Suomen perustuslain mukaan asettaa eri asemaan vakaumuksen, iän, sukupuolen, uskonnon, mielipiteen, alkuperän, vammaisuuden, terveydentilan tai muun henkilöön liittyvän syyn takia. Suomi on sitoutunut myös kansainvälisiin sopimuksiin, joita täytyy huomioida opetuksen järjestämisessä, näitä ovat esimerkiksi Euroopan ihmisoikeuksien sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki velvoittavat yhtä lailla varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. (Opetushallitus, 2014). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tuodaan esille tärkeänä lapsuuden itseisarvo. Lapsia tulee suojella ja edistää heidän oikeuttansa turvalliseen sekä hyvään lapsuuteen. Jokainen lapsi on arvokas ja ainutlaatuinen juuri sellaisena kuin on. (Opetushallitus, 2022).

Kiusaamista varhaiskasvatuksessa on tutkittu suhteellisen vähän johtuen siitä, että kansainväliset tutkimukset pohjautuvat koulutusjärjestelmän puolelle, sillä monissa maissa on tavallista, että koulu alkaa jo neljän vuoden iässä (Repo, 2013). Viimeaikaiset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että kiusaamisen juuret löytyvät jo varhaiskasvatuksesta.

Kiusaamiskäyttäytyminen alkaa noin 3–6-vuoden iässä ja kiusaamista ehkäiseviä menetelmiä tulisikin jo huomioida varhaiskasvatuksesta alkaen. (Repo & Sajaniemi, 2015).

Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa ei ole yksiselitteistä. Tutkijat kyseenalaistavat perinteisen kiusaamisen määritelmän varhaiskasvatuksessa, koska määriteltyä kiusaamiskäyttäytymistä voidaan pienten lasten kohdalla ajatella heidän luonnolliseksi, aggressiiviseksi viestinnäksi. (Saracho, 2017).

Aggressio-ongelmat ovat lapsille melko tavallisia ikään kuuluvia vaiheita. Aggressiivisella käytöksellä tarkoitetaan eri asiaa, kuin aggressiolla. Aggressiivisuus ja aggressio eroavat toisistaan siten, että aggressio ei tarkoita väkivaltaista käytöstä, mutta aggression tunne voi johtaa aggressiivisuuteen, eli väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Aggressiota määritellään tunteena, johon liittyy toimintaimpulsseja sekä muita tunneskaaloja. Se on kuin voima, joka saa ihmisen toimimaan tai pyrkimään haluamaansa, kun taas aggressiivisuudella tarkoitetaan toimintaa, joka vahingoittaa toista ihmistä vasten toisen tahtoa. Aggressiivisuutta on proaktiivista sekä reaktiivista. Proaktiivisella aggressiivisuudella tarkoitetaan sellaista tapaa toimia, jonka on tarkoituksellisesta saavuttaa jotakin haluttua. Tällaista voisi olla esimerkiksi lapsen yritys kiristää aikuista. Kun taas reaktiivisella aggressiivisuudella tarkoitetaan hallitsemattomia tunteenpurkauksia, joita voi esiintyä lapsilla esimerkiksi raivokohtauksina. (Riihonen & Koskinen, 2021).

Laaksosen (2022) mukaan aggressiivisuuteen kiinnitetään ryhmässä helpommin huomiota, koska se on näkyvää. Aggressiivinen käyttäytyminen linkittyy kiusaamiseen siten, että kiusaaminen nähdään aggressiivisuuden alakategoriana (Repo & Sajaniemi, 2015). Tutkimustiedon mukaan kiusaaminen on riskitekijä lasten kehitykselle, minkä vuoksi on tärkeää tunnistaa sen ensimerkit ja ehkäistä tilanteen pahentuminen (Saracho, 2017).

Lapset kehittyvät niin yksilöinä, kuin yhteisönsä jäseninä varhaisvuosien ajan. Kasvatuksen, ohjauksen ja opetuksen avulla lapsi oppii tärkeitä arvoja ja vähitellen myös toimimaan vuorovaikutuksessa omassa ympäristössään. (Sandberg, 2023). Varhaiskasvatusikäisinä lapset harjoittelevat sosiaalisia taitoja, joiden kehittämisessä vertaiset ovat merkittävässä roolissa (Neitola, 2010). Varhaiskasvatusikäisten ensimmäinen vertaisryhmä muodostuu usein päiväkodin omasta lapsiryhmästä, jossa lapsi kokee ja harjoittelee ensimmäistä kertaa, millaista on olla yhteisön jäsen. (Laaksonen, 2014). Vertaisryhmässä lapsilla on mahdollisuus

ystävyyttä ja kokea olevansa ryhmän jäsen. Ihmisellä on tarve kokea tulevansa hyväksytyksi, mutta sen lisäksi myös tarve inhimilliseen kiintymykseen toisen vertaisen kanssa, eli tarve ystävyysuhteeseen. Tutkimuksissa on todettu, että yksikin vastavuoroinen ystävyysuhde kiusatulla suojaa lasta myöhemmiltä vakavilta kiusaamisen seuraamuksilta, vaikka itse kiusaaminen ei katoaisi. (Repo, 2013).

Lapsen kehitystä tukee hyvä sosiaalinen verkosto (Repo, 2013). Vertaisyhteisö antaa lapselle mahdollisuuden oppia ja kehittyä sosiaalisten taitojen sekä itse toimijuuden osalta. Lasten kasvun ja kehityksen kannalta vertaisten hyväksyntä on merkittävä tekijä, kun taas torjunta johtaa mahdolliseen riskitekijään sosio-emotionaaliselle kehitykselle. (Laaksonen, 2014).

Sanaa kiusaaminen käytetään varhaiskasvatuksessa paljon niin lasten kuin aikuisten toimesta. On käyty keskustelua siitä, että pitäisikö kiusaamis-sanankäyttöä rajoittaa tai jopa välttää kokonaan pienten lasten keskuudessa. Sanan kiusaaminen välttämisestä on keskusteltu muun muassa siksi, että pienten lasten toiminnan tahallisuudesta ei voida olla varmoja. Käsitteen käyttöön tulisi kiinnittää huomiota niin, että sitä käytettäisiin oikeissa tilanteissa. Kiusaamis-sanaa tärkeämpää on ymmärtää, mitä kiusaamisilmiöllä tarkoitetaan. (Repo, 2013). Reunamo ym. (2015) mukaan kiusaaja ja uhri sanojen käyttöä on harkittava huolellisesti pienten lasten keskuudessa, sillä lasten leimaaminen jompaankumpaan ryhmään voi olla haitallista sekä johtaa siihen tilanteeseen, että koko kiusaamisilmiön luovatkin aikuiset.

2.2.1 Kiusaamisen tunnistaminen, tavat ja roolit

Pienten lasten kohdalla kiusaamisen tietoisuuden ja tahallisuuden tunnistaminen on haastavaa. Mistä voidaan tietää se, että lapsi tiedostaa tekojensa seuraukset? Entä kuinka voidaan varmistaa, että pieni lapsi tiedostaa kiusaavansa muita? Pienten lasten kehitys on yksilöllistä, sen takia esimerkiksi lapsen tekojen tietoisuutta, moraalista kykyä tai empatiataitojen tasoa on haastava mitata. Tämän takia tekojen toistuvuus ja kesto olisivat parempia indikaattoreita kiusaamiselle kuin tekojen tietoisuus. (Repo, 2013).

Yleisesti pienten lasten kiusaamisen tutkiminen ei ole ongelmattonta. Pienillä lapsilla kielen käsitteellinen taso vaihtelee laajasti, jonka takia lapset voivat tulkita, ymmärtää ja kuvata erilaisia tekoja kiusaamiseksi. Kielen taidot vaikuttavat lasten kiusaamisen kuvauksiin, jolloin epäoikeudenmukaista kohtelua ja sen arviointia ei ole helppo tehdä. (Reunamo ym., 2015).

Laaksosen (2014) tutkimuksessa osa lapsista erotti ”tahallisen” ja ”leikillisen” kiusaamisen. Tämän pohjalta voidaan tehdä johtopäätös siitä, että lapsi arvioi toisen lapsen toimintaa ja vastuullisuutta tekemisiinsä aiempien kokemustensa perusteella. Tästä johtopäätöksestä voidaan ajatella, että ulkopuolisen on haastava arvioida tätä eroavaisuutta, ja siksi kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen voi olla vaikeaa. (Laaksonen, 2014). On myös hyvä muistaa se, että toiselle voi aiheuttaa pahan mielen vahingossa. Tällöin on tärkeää osata tunnistaa ja selvittää, että tarkoittiko toinen osapuoli ikävää lopputulosta. (Kärkkäinen, 2017).

Kiusaamistilanteissa lasten roolit voidaan jaotella seitsemään eri tyyppiin: kiusaaja, kiusattu, kiusaaja–uhri, avustaja, vahvistaja, puolustaja sekä tilanteen ulkopuolelle jäävät lapset (Laaksonen, 2014). Kiusaaja–uhrilla tarkoitetaan lasta, jonka käyttäytyminen on aggressiivista ja tämän vuoksi muut lapset välttelevät häntä. Aiemmin tästä roolista on käytetty nimitystä *provokatiivinen uhri*, mutta käsitettä on myöhemmin pidetty ongelmallisena, sillä se voi antaa virheellisen vaikutelman, että lapsi itse aiheuttaisi kiusaamisen. Todellisuudessa kukaan lapsi ei halua tulla kiusatuksi. Avustaja osallistuu kiusaamiseen aktiivisesti, kun taas vahvistaja tukee kiusaajaa epäsuorasti esimerkiksi myötäilemällä tämän tunteita. (Repo, 2013). Jopa hienovarainen positiivinen sanallinen tai sanaton palaute voi olla palkitsevaa kiusaajalle (Salmivalli ym., 2011). Puolustajan roolissa oleva lapsi puolustaa selkeästi uhria (Repo, 2013) eli lohduttaa ja tukee häntä, kun uhria puolustetaan se antaa kiusaajalle negatiivisen palautteen, jolloin kiusaaja tuntee epäonnistuneensa tavoitteessaan (Salmivalli ym., 2011). Hiljaisen hyväksyjän roolissa lapsi tunnistaa kiusaamisen, mutta vetäytyy tilanteesta ja saattaa toimia ikään kuin ei huomaisi, mitä tapahtuu (Repo, 2013).

Kiusaaminen on jaettu kahteen osaan, joita ovat suora ja epäsuora kiusaaminen. Suoraan kiusaamiseen kuuluu fyysinen väkivalta ja aggressiivisuus. Fyysistä väkivaltaa on esimerkiksi lyöminen ja potkiminen sekä toisen omaisuuden ottaminen tai vahingoittaminen. Epäsuoraan kiusaamiseen kuuluu henkinen väkivalta. Henkistä väkivaltaa on esimerkiksi valehtelu, ulkopuolelle jättäminen ja halveksuminen. (Neitola, 2010). Laaksonen (2014) mainitsee, että tutkimusten mukaan epäsuora kiusaaminen yleistyy iän myötä. Revon (2013) mukaan yleisin kiusaamisen muoto pienten lasten parissa on ryhmän ulkopuolelle jättäminen, toiseksi yleisin yksittäinen tapa on töniminen ja kolmanneksi yleisimpänä tulee psyykkisen kiusaamisen muodot. Psyykkisiä kiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi kiristäminen, selän takana puhuminen ja uhkailu (Repo, 2013).

2.2.2 Kiusaamisen vaikutukset ja ehkäiseminen

Kiusaaminen jättää jälkensä niin kiusattuun ja kiusaajaan, kuin myös koko yhteisöön. (Hamarus, 2012). Revon (2013) mukaan kiusaamisen uhrit ovat vertaisryhmässä muita yksinäisempiä, kun taas kiusaajilla etenkin aggressiivisista käytöstä omaavilla on ympärillä ihailijoita, jotka usein saattavat hakeutua yhteen. Lapsilla, joilla on vertaissuhdeongelmia, on myös vaikeuksia liittyä ryhmään. Tällaisilla lapsilla on usein tapana vaellella ryhmän tiloissa ulkopuolella leikeistä. Usein leikkiin pääsemisen vaikeus johtaa siihen, että vertaissuhdeongelmainen lapsi jää yksin. (Neitola, 2010).

Kiusaaminen vaikuttaa haitallisesti lapsen kehitykseen ja kasvuun niin lyhyellä kuin pitkälläkin aikavälillä. Kiusattuna oleminen voi johtaa negatiivisiin käsityksiin muista ihmisistä ja voi lisätä reaktiivista aggressiivisuutta. Ahdistunut ja vetäytyvä käytös johtaa torjutuksi tulemiseen ja lisää riskiä joutua kiusatuksi ryhmässä. Kiusattuna oleminen lisää yksinäisyyttä ja masentuneisuutta. (Neitola, 2010).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) mainitaan, että kiusaamisen ehkäisyssä keskeistä on vertaissuhteiden sekä yhteisön hyvinvoinnin tukeminen. Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ennaltaehkäisy edellyttää tietoista ja suunnitelmallista toimintaa. Lisäksi lapsia opetetaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitatilanteita. (Opetushallitus, 2022). Lasten kasvaessa, heillä on enemmän taitoja selvittää ristiriitoja itse. Aikuisen on kuitenkin oltava tukena ristiriidan selvittämisessä, jotta löydetään jokaiselle osapuolelle hyvä ja reilu ratkaisu. Lapsi oppii vähitellen sovittelun vaiheet. Jos lapset jäävät liian varhain keskenään selvittämään ristiriitaa, silloin vahvin tai muuten vallassa oleva lapsi tulee päättämään ratkaisun. (Kärkkäinen, 2017).

Varhaiskasvatuslaki (540/2018, 10.§) velvoittaa, että lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Kiusaamisen ehkäisemisessä varhaiskasvatuksessa olennaista on varhaiskasvattajien toimiminen mallina lapsille. Prososiaalisten taitojen, eli jakamisen, vuorottelun, odottamisen, lohduttamisen ja myötäelämisen sekä empatiakyvyn vahvistamisen ja toisen asemaan asettumisen osaaminen kehittyy parhaiten arjen keskellä, vuorovaikutuksessa muiden lasten sekä aikuisten kanssa. Lasten sosiaalisia taitoja kehittää

yhteistoiminnalliset hetket, joissa kasvattajat käyttävät pedagogisia oppimisen metodeja.
(Neitola, 2010).

2.3 Tunteet, tunneäly ja tunnetaidot: Määritelmät ja merkitys

Tunteet ovat ihmistä ohjaavaa sekä hyödyttävää, elimistön psyykkis- fysiologista tavoitteellista toimintaa. Tunteet ohjaavat ihmisen käyttäytymistä ja niiden tärkeä tehtävä on säädellä ihmisen keskus- ja ääreishermoston tilaa. Tunteet suojelevat ihmistä ja parantavat joissakin tilanteissa suorituskykyä sekä auttavat toimimaan ja tekemään nopeitakin päätöksiä esimerkiksi uhkaavissa tilanteissa. (Sandberg, 2023). Myös Sainio ym. (2020) mainitsevat, että tunteiden keskeinen tehtävä on arvioida ympäristön tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa hyvinvointiin, tunnistuen sekä hyödylliset että haitalliset asiat. Alun perin tunteiden rooli on ollut eloonjäämisen turvaaminen vaaratilanteissa. (Sainio ym., 2020).

Tunteiden kirjo on laaja, ja ihminen kokee jatkuvasti erilaisia tunteita, jopa ilman niiden tietoista havaitsemista. Vaikka tunteita ei tiedostaisi, ne vaikuttavat toimintaan ja olemiseen. Tunteet näkyvät ulospäin kehonkielessä, ilmeissä ja eleissä, äänenpainossa ja käyttäytymisessä. Ne tuntuvat kehossa aistimuksina sekä mielessä ajatuksina. Ennen kaikkea tunteet ovat kehon tuntemuksia ja ilmenevät fysiologisina muutoksina. (Jääskinen, 2017).

Ihminen harjoittelee ja opettelee tunteiden ilmaisemista, sanoittamista sekä säätelyä läpi elämän. Tunteiden vastaanottamisen taito on hyvin tärkeä osata, sillä tunteet viestivät meille kehomme kautta ihmisen syvimmistä tarpeista, kuten läheisyyden, turvan ja kuulluksi tulemisen tarpeista. (Jääskinen, 2017).

Tunneäly nähdään neurologisena valmiutena, eli aivojen kykynä vastaanottaa, tulkita ja käsitellä tunteita, ja toisaalta se nähdään oppimisen myötä kehittyvänä taitona, jonka avulla yksilö voi säädellä tunneprosessejaan sekä vaikuttaa myönteisesti omaan ja toisten hyvinvointiin. Tunneällyn perustaidot alkavat tunteiden tunnistamisesta ja kehittyvät kyvyksi hyödyntää tunteita tilanteeseen sopivalla ja harkitulla tavalla. Tärkeimmät tunneällyn kehityksen ajanjaksot sijoittuvat varhaislapsuuteen. (Köngäs, 2019).

Tunnetaidot voidaan määritellä tienviittana, joka ohjaa ihmisen toimintaa ja valintoja tunnehetkissä. Tunnetaidot näkyvät joko vahvoina tai heikkoina osaamisina. Huomionarvoista on, että tunnetaidot ovat läsnä kaikissa tunnetilanteissa ja ne vaikuttavat käyttäytymiseen, suhtautumiseen ja henkiseen sekä fyysiseen hyvinvointiin. Tunteiden tunnistaminen on ensimmäinen vaihe, joka vaaditaan tunnetaitojen kehittymiseksi. Tunteiden tunnistaminen

vaatii kehollisen aistimuksen havainnoimista, joka taas vaatii riittävää tietoisuutta itsestään. (Jääskinen, 2017).

2.4 Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) laaja-alaisen osaamisen osa-alueista: Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, mainitaan, että lasten tunnetaidot kehittyvät, kun tunteita opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään.

Kolmevuotias alkaa ymmärtämään, että hänen omat tunteensa eroavat toisen tunteista. Tällöin lapsi kykenee kokemaan empatiaa vertaisen tunteita kohtaan sekä vastaamaan niihin tavalla, joka ei heijastu lapsen omista tunteista. Kuitenkin vasta noin neljävuotiaana lapsi ymmärtää kunnolla, että ihmisillä voi olla erilaisia tunteita yhteisissä tilanteissa. (Keltikangas-Järvinen, 2012).

Tunnetaidot liittyvät vahvasti itsesäätelytaitoihin ja usein tunteiden harjoittelussa kiinnitetään huomiota tunteiden sanoittamiseen ja niiden kanssa selviämiseen. Tunteen ei kuitenkaan tulisi ohjata toimintaa, jonka takia tunteiden tunnistamista ja käsittelemistä tulisi harjoitella. Tunteita olisi tärkeä harjoitella, jotta varhaiskasvatuksessa voitaisiin ehkäistä tunnepurkauksista johtuva itsensä tai toisten satuttaminen. (Laaksonen, 2022). Lasten itsesäätely viittaa heidän kehittyvään kykyyn hallita tunteitaan ja jarruttaa toimintaansa eri tilanteissa. Itsesäätely on jatkuvasti läsnä oleva prosessi, joka vahvistuvan toiminnanohjauksen avulla säätelee sekä sisäistä että ulkoista käyttäytymistä. Lapsen itsesäätely koostuu tasapainoilusta tunteita, ajattelua ja käyttäytymistä aktivoivien ja hillitsevien sisäisten sekä ulkoisten impulssien välillä. Sääteley ulottuu paitsi näkyvään käyttäytymiseen myös lapsen kykyyn hallita tunteitaan, ajatteluaan ja havaintojaan. (Sainio ym., 2020).

Tunteet ovat ohi meneviä, ja lapsia on hyvä muistuttaa siitä. Haastavan tunteen tullessa on hyvä osata pysähtyä ja uskaltaa olla tunteen kanssa. Tunteen nimeäminen ja sanojen saaminen tunteelle, rauhoittaa kehoa ja helpottaa oloa. Rauhallisessa tilanteessa lasten kanssa on hyvä pohtia sitä, mikä itseä auttaa silloin, kun on kurja olo. (Kärkkäinen, 2017). Myös Laaksonen (2022) mukaan on tärkeää tukea lapsen itsesäätelyn ja tunnetaitojen kehittymistä sanoittamalla lapsille tunteita ja auttamalla niiden käsittelyssä. Olennaista on, että opetettaessa

tunnetaitoja, tulisi lasta kannustaa kohtaamaan tunteet sekä opettaa hyväksymään ne sellaisinaan.

Suomalaisessa kasvatuskulttuurissa on tapana ajatella tunteiden taitavasta kontrolloimisesta, että tarkoituksena on päästä varsinkin negatiivisista tunteista nopeasti takaisin hyvään olotilaan. On vaikea sietää haastavimpia tunteita, vaikka normaali tunteiden haihtuminen tapahtuu nimenomaan itse niiden läpi käymisen kautta. (Jääskinen, 2017).

Myönteisen yhteistoiminnan edellytys on, että ryhmässä on turvallinen ilmapiiri. Jokaisen lapsen tulee tuntee olevansa arvostettu ja kunnioitettu. Turvaa tuo aikuisten läsnäolo ja luottamus siihen, että lapset saavat tarvittaessa aikuisilta apua tilanteissa. (Repo, 2013). Lasten turvallisten kokemusten varmistaminen heidän vertaisryhmässään on aikuisten tehtävä. Tämän onnistumiseksi, arjessa tulee työskennellä systemaattisesti kehittämällä ryhmän myönteistä ilmapiiriä ja toimintaa, sekä harjoitella yhdessä lasten tunne- ja kaveritaitoja heidän vahvuuksiensa mukaisesti. (Laaksonen, 2022).

Aggressiivisuus tai vetäytyminen voivat olla seurauksia lapsen haastavasta käyttäytymisestä. Kumpikin näistä voi johtaa vertaisryhmän torjuntaan ja sitä kautta yksinäisyyteen. Seurauksena voi olla myös heikentynyt käsitys omasta itsestään sekä omista taidoista. Torjutuksi tulemisen vaikutukset ovat yleensä negatiivisia, joka altistaa taas merkittäväälle riskille joutua kiusaamisen kohteeksi. (Laaksonen, 2022).

Varhaiskasvattajan on tärkeää erottaa ohjattu tunneopetus ja tunneälyn tukeminen spontaanien tunnehetkien aikana. Ohjatulla tunneopetuksella viitataan suunnitelmallisiin menetelmiin, joiden tavoitteena on kehittää lasten tunneälytaitoja. Tunneälyn tukeminen tapahtuu tunnehetkillä, jolloin lapsen aivot ovat erityisen herkkiä omaksumaan tunnesisältöjä. (Köngäs, 2019). Tunnetaitojen harjoittelu lasten kanssa kasvattaa heidän itsetuntemustansa, tarjoaa kokemuksia ja antaa varmuutta siihen, että lapsi kykenee itse vaikuttamaan oloonsa, ajatuksiinsa sekä tunteisiinsa (Jääskinen, 2017).

Tunnetaitojen harjoittelu vaatii kuitenkin aikuiselta kärsivällisyyttä. Ei voida olettaa, että pieni lapsi kykenisi hallitsemaan kaikissa tilanteissa vihan ja pettymyksen tunteita. Aikuisen tehtävänä olisi tunnistaa milloin kyseessä on haaste itsesäätelyssä ja milloin kehitysvaiheeseen liittyvässä reaktiivisessa käyttäytymisessä. (Laaksonen, 2022).

Lapset tulisi kohdata arvostavasti juuri siinä tunnetilassa, jossa lapsi sillä hetkellä on. Lapsille annetaan tila ja paikka, jossa kaikkien tunteiden käsittelyä saa harjoitella rauhassa aikuisen kanssa. (Leskisenoja, 2019).

Laaksohen (2022) mukaan vihan ja pettymyksen tunteet voivat aiheuttaa kavereiden kanssa tilanteita, joissa lapsi suuttuu tai hajottaa tunteen vallassa esimerkiksi jonkin leikin. Hänen mukaansa tällainen tilanne johtuu yleensä joko itsesäätelytaitojen puutteesta tai lapsen tavasta toimia ikätasoisesti.

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tämän tutkielman tutkimustehtävänä on selvittää, millainen merkitys tunnetaidoilla on kiusaamisessa alle kouluikäisten lasten kohdalla. Tutkimuksessa tarkastellaan lasten tunnetaitojen ja kiusaamisen välistä yhteyttä sekä tunnetaitojen merkitystä kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä.

Tutkimuksen tavoitteena on koota aiempien tutkimusten pohjalta kokonaiskuva varhaiskasvatuksessa esiintyvistä kiusaamisesta ja lisätä ymmärrystä tunnetaitojen ja kiusaamisen välisistä yhteyksistä. Tämä auttaa syventämään käsitystä siitä, miten tunnetaitoja kehittämällä voidaan ehkäistä kiusaamista jo varhaisessa vaiheessa. Tutkielma vastaa tutkimuskysymykseen:

1. Millainen rooli ja merkitys tunnetaidoilla on varhaiskasvatuksessa kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä?

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kuvaillaan, miten tutkimus on toteutettu, mitä tutkimusmenetelmää tutkimuksessa on käytetty, miten tutkimuksen aineisto on koottu ja miten aineistoja analysoitiin.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi valikoitui kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsaus voidaan määritellä tutkimusmetodiksi, jossa tutkitaan tutkijoiden aiemmin tekemiä tutkimuksia. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tiivistää olemassa olevien tutkimuksien sekä keskeisten aihepiirien ja johtopäätöksien kautta aiempaa tietoa, jäsennellen ne vastaamaan ennalta asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Kirjallisuuskatsauksen tehtävänä on antaa kriittisesti tarkasteltu kokonaiskuva. Kriittistä otetta käytetään katsauksessa valittujen aineistojen laadunarviointiin, jolla tarkoitetaan sitä, että katsaukseen valittuja aineistoja arvioidaan tarkasti. (Vilkkä, 2023).

Kirjallisuuskatsauksia on erityyppisiä. Tämän tutkimuksen kirjallisuuskatsauksen tyyppinä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus ja tarkemmin tutkimuksessa käytetään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen alalajia, narratiivista kirjallisuuskatsausta. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus pyrkii olemaan helppolukuinen, jossa tietoa järjestetään jatkuvaksi tapahtumaksi. Kuvailevaa, narratiivista kirjallisuuskatsausta luonnehditaan yleiskatsaukseksi, jossa ei ole niin tiukkoja tai tarkkoja sääntöjä. Aineisto on laaja, mutta aineiston valintaa ei määrittele metodiset säännöt, poissulkematta kuitenkaan tutkittavan ilmiön kuvaamista laaja-alaisesti. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus ei yleensä ole kriittinen. (Salminen, 2023).

Narratiiviset katsaukset, eli epäsystemaattiset narratiiviset katsaukset, tarjoavat yleiskatsauksen aiemmin julkaistuun tietoon. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa kirjailijan havainnot esitetään tiivistettynä, ja ne tuovat yhteen tärkeimmät näkökohdat kustakin artikkelista. (Green ym., 2006). Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on hyödyllinen menetelmä eri aihealueita käsittelevien tutkimusten yhdistämiseen, esimerkiksi uudelleentulkinnan tai integraation tarkoituksessa. Se toimii arvokkaana teorian rakentamisen työkaluna ja voi myös tukea hypoteesien luomista. (Baumeister & Leary, 1997).

4.2 Aineiston koonti

Tässä luvussa kuvataan tämän tutkielman aineiston koontiprosessia. Tutkielmassa tarkastellaan viimeisten 11 vuoden aikana julkaistuja tutkimuksia, jotka käsittelevät kiusaamista ilmiönä sekä lasten tunnetaitoja ja niiden yhteyttä kiusaamiseen. Aineisto koostuu vertaisarvioituista englanninkielisistä tutkimusartikkeleista sekä kahdesta suomalaisesta väitöskirjasta. Lähteiden valinnassa painotetaan ajankohtaisuutta ja tutkimusten luotettavuutta, jotta saadaan kattava kuva varhaiskasvatuksen kiusaamisilmiöistä ja tunnetaitojen merkityksestä niiden ennaltaehkäisyssä.

Tutkimuksen aineistoa lähdettiin kokoamaan Turun yliopiston ERIC (Ebsco)-tietokannasta ja Suomen yliopistojen ja korkeakoulujen yhteisestä Finna-hakupalvelusta.

ERIC-tietokannassa hakusanoina käytettiin: ”early childhood AND bullying”. Haun tuloksia rajattiin suodattimilla: vertaisarvioitu ja viimeiset 10 vuotta. Näillä hakusanoilla ja rajauksilla löytyi 160 hakutulosta, joista valikoitui yksi tutkimusartikkeli. Toisessa haussa käytettiin hakusanoja: ”bullying AND day care”, ja tuloksia rajattiin suodattimella: vertaisarvioitu. Tästä hausta löytyi 8 hakutulosta, joista valikoitui yksi tutkimusartikkeli.

ERIC-tietokannasta haettiin myös hakusanoilla: ”social and emotional learning AND bullying”, ja tuloksia rajattiin suodattimilla: vertaisarvioitu ja viimeiset 5 vuotta. Tällä haulla löytyi 46 hakutulosta, joista valikoitui yksi tutkimusartikkeli. Lisäksi käytettiin hakusanoja: ”emotional skills AND bullying AND early childhood”. Haun tuloksia rajattiin suodattimilla: vertaisarvioitu ja viimeiset 10 vuotta. Näillä hakusanoilla löytyi 5 hakutulosta, joista valikoitui yksi tutkimusartikkeli.

Finna-hakupalvelussa käytettiin hakusananoja: ”kiusaaminen AND varhaiskasvatus”. Hakutuloksia rajattiin suodattimilla: saatavilla verkossa, kirja sekä lehti/artikkeli. Näillä hakusanoilla ja rajauksilla löytyi 38 hakutulosta, joista valikoitui kaksi väitöskirjaa.

4.3 Aineiston kuvaus

Alla tutkielmaan valikoituneet tutkimusaineistot koottuna taulukkoon (1). Taulukkoon on eritelty tutkimusartikkelit/väitöskirjat ja tekijät, tutkimuksen julkaisuvuosi, avainsanat sekä tutkimustehtävä/tavoite. Tutkielman tutkimusaineistoon valikoitui kuusi tutkimusta. Vaikka aineisto on määrällisesti rajallinen, niin tutkielmassa on tarkasteltu kokonaisuudessaan tutkimuskysymyksiin viittaavia aiheita laajasti tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Tämä on mahdollistanut tutkielman syvällisen tarkastelun. Tutkimusaineisto koostuu neljästä tutkimusartikkelista sekä kahdesta väitöskirjasta. Aineistossa olevat väitöskirjat ovat sivumäärältään laajempia kokonaisuuksia, jonka takia tutkimusartikkeleita valikoitui vähemmän. Kun koko tämän tutkielman aineiston sisältöä analysoidaan systemaattisesti ja laadukkaalla tutkimusotteella, saadaan tutkimuskysymykseen luotettava ja perusteltu vastaus.

Taulukko 1. *Tutkimusaineisto*

Tutkimusartikkelit, väitöskirjat ja tekijät.	Julkaisuvuosi	Avainsanat	Tutkimustehtävä/tavoite
Farina, E., Belacchi, C: <i>Being visible or being liked? Social status and emotional skills in bullying among young children.</i>	2022	kiusaamisroolit, sosiaalisen aseman indikaattorit, tunneosaaminen.	Osallistujien roolit kiusaamistilanteissa ja niiden yhteydet empatia- ja tunneymmärrystaitoihin sekä sosiaaliseen suosioon ja vaikutukseen.
Köngäs, M: <i>”Eihän lapsil ees oo hermoja”:</i> <i>etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa.</i>	2018	tunneäly, tunteet, etnografia, videon havainnointi, lapset, vertaiskulttuuri, päiväkotit, varhaiskasvatus.	Lasten tunneälyn ilmeneminen päiväkotiympäristössä ja vertaiskulttuurin erityispiirteet sekä tunneälyn rooli osana päiväkodin arkea.
Laaksonen, V: <i>Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä.</i>	2014	kiusaaminen, lapsi, vuorovaikutus, vertaisten vuorovaikutustaidot, vertaissuhteet, esikoulu, uhriksi joutuminen.	Lasten vertaissuhdetaitojen rakenne ja taso kiusaamiskäyttäytymisessä. Lasten käyttäytyminen kiusaamisprosesseissa.

Repo, L., Sajaniemi, N: <i>Prevention of bullying in early childhood education settings: pedagogical and organizational factors related to bullying.</i>	2015	Kiusaaminen, päiväkoti, kurinpito, erityisopetus, kiusaamisen ennaltaehkäisy.	Päiväkodeissa käytetyt organisatoriset ja pedagogiset käytännöt kiusaamiskäyttäytymisessä ja ennaltaehkäisyssä.
Reunamo, J., Kalliomaa, M., Repo, L., Salminen, E., Lee, H-C., Wang, L-C: <i>Children's strategies in addressing bullying situations in daycare and preschool.</i>	2015	Kiusaaminen, varhaislapsuus, toimijuus, vertaissuhteet, osallistuminen.	Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa uhrien näkökulmasta. Pienten lasten reaktiot kiusaamistilanteissa.
You, Y., Zhang, S., Zhang, W., Mao, Y: <i>The impact of social and emotional learning on students bullying behavior: Serial mediation of social and emotional competence and peer relationship.</i>	2023	Kiusaamiskäyttäytyminen, vertaissuhteet, sosiaalinen ja emotionaalinen kompetenssi, sosiaalinen ja emotionaalinen oppiminen.	Sosiaalisen ja emotionaalisen oppimisen vaikutus oppilaiden kiusaamiskäyttäytymiseen sekä sosiaalisen ja emotionaalisen kompetenssin ja vertaissuhteiden roolit.

4.4 Aineiston analyysimenetelmät

Tutkielman analyysimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tässä luvussa avataan aineistolähtöistä sisällönanalyysiä analyysimenetelmänä sekä itse prosessia menetelmää käyttäen.

Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta muodostetaan teoreettinen kokonaisuus, jossa analyysiyksiköt valitaan tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun perusteella, ilman ennalta määrättyjä kategorioita. Menetelmän tavoitteena on varmistaa, ettei aikaisemmillä havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla ole vaikutusta analyysin kulkuun tai lopputulokseen, vaan johtopäätökset rakentuvat yksinomaan aineiston pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Aineistolähtöisessä analyysissä ei hyödynnetä ennalta määrättyä luokittelurunkoa, vaan tutkija muodostaa luokittelun aineiston perusteella (Elo ym., 2022).

Tutkimuksemme valitsimme Tuomen ja Sarajärven (2018) kuvaaman Milesin ja Hubermanin (1994) mallin, jossa he määrittelevät aineistolähtöisen laadullisen analyysin kolmivaiheiseksi prosessiksi: (1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, (2) aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä (3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Analyysin kolmivaiheisen prosessin ensimmäisessä vaiheessa aineisto luettiin läpi huolellisesti. Aineistosta haettiin tutkimuskysymykseen liittyviä ilmaisuja, eli koodeja. Koodien avulla löydettiin keskeisimpiä vastauksia tutkimuskysymykseen. Tutkimusten tuloksia verrattiin myös tutkimuskysymykseen. Aineistosta otetut ilmaisut redusoiitiin, eli pelkistettiin taulukon (2) esimerkin mukaisesti.

Taulukko 2. *Esimerkki aineiston ilmaisun pelkistämisestä.*

Aineiston ilmaisu	Aineiston ilmaisun pelkistäminen
<p>Esimerkki 1. ”Rangaistusten käyttö suurissa kasvatuslaitoksissa, kuten päiväkodeissa, vaarantaa kiusaamisen ehkäisytyön. Pienten lasten rangaistusten tiukentaminen ei johda äärimmäisen käyttäytymisen, kuten kiusaamisen, loppumiseen – päinvastoin, se voi provosoida sitä. On muistettava, että pienen lapsen empaattiset taidot, mukaan lukien rajojen asettaminen, kehittyvät, kun</p>	<p>Rangaistusten käyttö päiväkodeissa voi haitata kiusaamisen ehkäisyä.</p> <p>Tiukemmat rangaistukset voivat lisätä äärimmäistä käyttäytymistä.</p> <p>Pienten lasten empatiataidot kehittyvät empaattisten aikuisten tukemana.</p>

<i>hän on empaattisten aikuisten ympäröimänä”.</i>	
--	--

Aineiston pelkistämisen jälkeen pelkistetyt ilmaukset klusteroidaan, eli ryhmitellään. Aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja niistä etsitään samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Kun käsitteet ovat löytyneet, muodostetaan niistä alaluokkia, jotka nimetään luokan sisältöä kuvaavilla käsitteillä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Alla olevassa taulukossa (3) esimerkki aineiston klusteroinnista, eli pelkistettyjen ilmausten ryhmittelystä.

Taulukko 3. *Esimerkki aineiston klusteroinnista, eli ryhmittelystä.*

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat
Rangaistusten käyttö päiväkodeissa voi haitata kiusaamisen ehkäisyä. Tiukemmat rangaistukset voivat lisätä äärimmäistä käyttäytymistä. Pienten lasten empatiataidot kehittyvät empaattisten aikuisten tukemana.	<ul style="list-style-type: none"> - Rangaistuksen vaikutus kiusaamisen ehkäisyyn - Rangaistuksen vaikutus lasten käyttäytymiseen - Empatian kehitys
Lasten tunneperäiset reaktiot vaikuttavat uhriksi joutumisen ja selviytymisstrategioiden suhteeseen. Kiusaaminen on emotionaalisesti kuormittavaa ja viha on yleinen reaktio.	<ul style="list-style-type: none"> - Tunneperäisten reaktioiden vaikutus kiusaamiskokemuksiin - Kiusaamisen emotionaalinen kuormitus

Aineiston pelkistämisen jälkeen aineisto abstrahoidaan, eli käsitteellistetään. Tutkimuksesta valikoituneen ja olennaisen tiedon pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Alkuperäisten ilmaisujen käsitteellistämässä kielellisistä ilmaisuista edetään teoreettisiin käsitteisiin, sekä johtopäätöksiin. Käsitteiden luomisen jälkeen luokitusten yhdistämistä jatketaan siihen asti, kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista. Analyysin aikana on tärkeää, että aineistossa säilyy yhteys alkuperäisdataan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Taulukossa (4) esimerkki alaluokkien avulla teoreettisten käsitteiden luomisesta yläluokiksi.

Taulukko 4. *Esimerkki aineiston abstrahoinnista, eli teoreettisten käsitteiden luomisesta.*

Alaluokka	Yläluokka
Rangaistuksen vaikutus kiusaamisen ehkäisyyn. Rangaistuksen vaikutus lasten käyttäytymiseen. Empatian kehitys.	Rangaistuksen ja empatian vaikutus lasten käyttäytymiseen.
Tunneperäisten reaktioiden vaikutus kiusaamiskokemuksiin. Kiusaamisen emotionaalinen kuormitus.	Tunneperäiset reaktiot ja kiusaamiskokemukset.

Abstrahointia jatketaan, jolloin aineistosta yhdistetään luokkia jatkuvasti, jotta lopulta saadaan pääluokat, eli pääkategoriat (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Taulukossa (5) esimerkki yläluokan muodostamisesta pääkategoriaksi.

Taulukko 5. *Esimerkki aineiston yläluokan pääkategorisoimisesta.*

Yläluokka	Pääkategoria
Sosiaalinen ja emotionaalinen oppiminen auttaa lapsia kehittämään itseluottamusta, empatiaa ja vuorovaikutustaitoja	Tunnetaidot ja tunneäly kiusaamisen ennaltaehkäisyn perustana
Vertaisryhmän ulkopuolelle jääminen lisää riskiä sosiaalisten taitojen heikkenemiseen ja kiusaamiskäyttäytymiseen	Vertaissuhteet ja sosiaalinen kompetenssi kiusaamisen ehkäisyssä
Kiusaamisen juuret löytyvät varhaiskasvatuksesta, joten ennaltaehkäisy on tärkeää jo varhaisessa vaiheessa	Kiusaamisen vaikutukset ja ennaltaehkäisevät käytännöt varhaiskasvatuksessa
Aikuisten tulee ohjata lapsia vaihtoehtoihin käyttäytymismalleihin rangaistusten sijaan	Aikuisten rooli ja toimintamallit tunnetaidoissa

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta yhdistettyjen käsitteiden kautta saadaan vastaus tutkimustehtävään. Analyysi perustuu aineiston tulkintaan sekä päättelyyn, jossa aineistosta edetään kohti käsitteellistä näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Prosessissa tutkija rakentaa

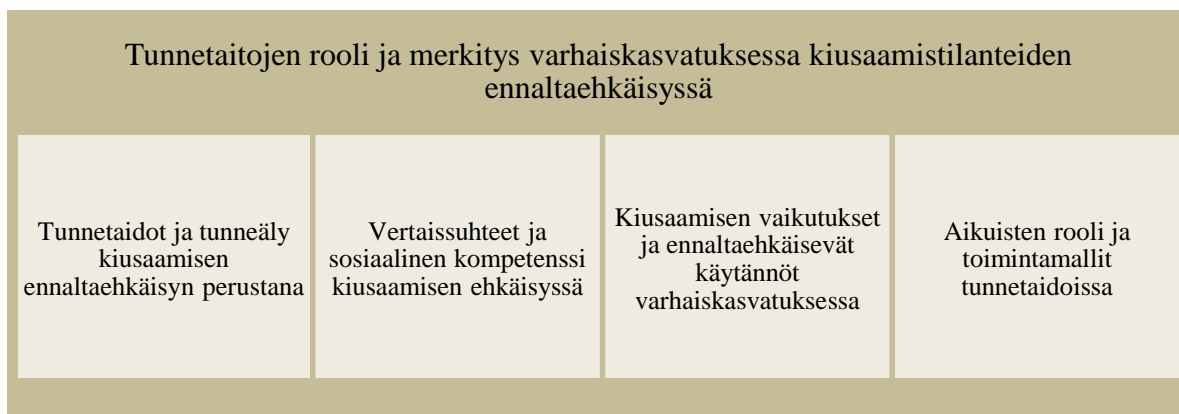
käsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Teoriaa sekä johtopäätöksiä verrataan jatkuvasti alkuperäisaineistoon, kun muodostetaan uutta teoriaa. (Tuomi & Sarajarvi, 2018).

5 Tutkimustulokset

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimustuloksia tutkimuskysymyksen näkökulmasta ja esitellään sisällönanalyysin pohjalta syntyneet pääkategoriat, eli teemat.

5.1 Millainen rooli ja merkitys tunnetaidoilla on varhaiskasvatuksessa kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä?

Tutkielman aineiston analyysin pohjalta syntyi neljä teemaa liittyen tunnetaitojen rooliin ja merkitykseen varhaiskasvatuksessa kiusaamistilanteisen ennaltaehkäisyssä. Aineiston analyysistä muodostuneet teemat: *Tunnetaidot ja tunneäly kiusaamisen ennaltaehkäisyyn perustana, Vertaissuhteet ja sosiaalinen kompetenssi kiusaamisen ehkäisyssä, Kiusaamisen vaikutukset ja ennaltaehkäisevät käytännöt varhaiskasvatuksessa sekä Aikuisten rooli ja toimintamallit tunnetaidoissa.* Kuvio (1)

Kuvio (1). *Tunnetaitojen rooli ja merkitys varhaiskasvatuksessa kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä.*

You ym. (2023) mainitsevat tutkimuksessaan, että tunteet ovat merkittävä tekijä, joka vaikuttaa yksilön kiusaamiskäyttäytymiseen sekä siihen, miten yksilö osallistuu vuorovaikutukseen. Reunamo ym. (2015) tukevat tätä, sillä heidän tutkimuksessansa havaittiin useita suoria ja epäsuoria yhteyksiä, jotka osoittivat, että lasten tunneperäiset reaktiot vaikuttivat sekä uhriksi joutumiseen että heidän käyttämiinsä selviytymisstrategioihin. He mainitsevat, että kiusaaminen on emotionaalisesti kuormittava kokemus, ja viha on yleinen tunneperäinen reaktio. Farinan ja Belacchin (2022) tutkimus osoittaa, että vihamielinen käyttäytyminen on negatiivisesti yhteydessä sosiaaliseen suosioon, kun taas prososiaalinen käyttäytyminen on positiivisesti yhteydessä sosiaaliseen suosioon ja

emotionaalisiin taitoihin. Könkään (2018) tutkimus osoitti, että lapset, jotka eivät osanneet tunnistaa tai hyväksyä kokemiaan tunteita, joutuivat usein tunnekaappauksen valtaan. Hänen mukaansa nämä lapset kohtasivat tilanteissa epämääräisen tai ahdistavan tunteen itsessään, tällöin kyseinen tunne heijastui lapsen ulkopuolelle näyttäytyen fyysisenä hyökkäävyytenä.

Köngäs (2018) mainitsee tutkimuksessaan, että tunneällyn oppiminen vaatii uusien tunneperäisten yhteyksien vahvistamista sekä niistä poisoppimista. Hän kertoo, että aivoihin juurtuneet väärät tunnetoimintamallit ovat vaikea käsitteellistää pois, koska aivojen osat, joissa tunneäly toimii, eivät käsittele sanoja eikä ideoita. Tutkimuksesta Köngäs (2018) raportoi, että tunteiden säätely näkyi lapsissa omien tunteiden arviointina ja vertaisten tukemisena. Tunteiden ilmaiseminen sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla on haastavaa osalle esikouluikäisistä lapsista. Tämän takia varhaiskasvatus on otollista aikaa tunteiden säätelyn ja tarkoituksenmukaisen ilmaisun opettelemiseen sekä toisten huomioimiseen ja prososiaalisen käyttäytymisen vahvistamiseen. (Laaksonen, 2014). Myös Neitolan (2010) mukaan prososiaaliset taidot kehittyvät parhaiten arjen keskellä vuorovaikutuksessa muiden lasten sekä aikuisten kanssa, puolestaan tukee ajatusta siitä, että tunteiden säätelyn harjoittelu on tärkeää varhaiskasvatuksessa.

Laaksonen (2014) toteaa, että positiiviset vertaissuhteet edistävät lasten sosiaalista ja emotionaalista kehitystä sekä vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Sosiaalisen ja emotionaalisen kompetenssin hallitseminen auttaa tunnistamaan ja hallitsemaan tunteita. Oppilaat voivat oppia tunnistamaan omat vahvuutensa, heikkoutensa ja tunteensa sosiaalisen ja emotionaalisen oppimisen kautta. (You ym., 2023). Farinan ja Belacchin (2022) mukaan kaverisuhteiden luominen edellyttää hyvää emotionaalista kompetenssia, joka käsittää kaikki taidot, jotka tukevat tunteiden ymmärtämistä ja hallintaa. Laaksonen (2014) mainitsee, että lasten vertaissuhdetaidot ovat keskeisessä roolissa heidän asemassaan ja käyttäytymisessään kiusaamisprosesseissa, ja kiusaamiseen osallistuvilla lapsilla on usein puutteita näissä taidoissa. Lisäksi lasten kyky käsitellä konflikteja vertaisten kanssa voi estää niiden kärjistymisen kiusaamiseksi ja siten ehkäistä sekä kiusaamista että uhriksi joutumista (Reunamo ym., 2015). Farina ja Belacchi (2022) raportoivat tutkimustuloksissaan, että lapset, jotka joutuivat usein kiusaamisen kohteeksi, olivat selvästi vähiten pidettyjä vertaisryhmässä, mahdollisesti heidän heikompien tunnetaitojensa vuoksi. Vertaisryhmän torjunta voi vaarantaa lapsen sosioemotionaalisen kehityksen, lisätä aggressiivista käyttäytymistä sekä vaikeuttaa uusien kaverisuhteiden solmimista tulevaisuudessa (Laaksonen, 2014).

Revon ja Sajaniemen (2015) mukaan kiusaaminen on vakava riskitekijä, joka vaikuttaa negatiivisesti sekä kiusaajan että uhrin elämään. Heidän mukaansa kiusatuksi joutuminen varhaisessa iässä ennustaa sopeutumisvaikeuksia koulun ensimmäisinä vuosina. You ym. (2023) mainitsevat, että osallistamalla kiusaamiseen kehitys voi kärsiä vakavasti. Tämän vuoksi sosiaalinen ja emotionaalinen oppiminen on tärkeä ennaltaehkäisevä keino, sillä mitä laadukkaammin sitä toteutetaan, sitä alhaisempi on oppilaiden kiusaamisaste (You ym., 2023).

Reunamo ym. (2015) tutkimus osoittaa, että kiusaamistilanteissa esiintyi enemmän vetäytymiseen perustuvia strategioita verrattuna muihin tilanteisiin, mikä viittaa siihen, että kiusaaminen saattaa aiheuttaa välttelykäyttäytymistä. Revon ja Sajaniemen (2015) tutkimuksen mukaan kiusaamiseen puuttuminen on tehokkaampaa, kun siihen on ennalta laadittu toimintasuunnitelma. Heidän mukaansa kiusaamisen ehkäisemisen tarkoituksena on opettaa lapsille vaihtoehtoisia tapoja käyttäytyä. Vertaissuhteiden systemaattinen harjoittelu ennen kouluikää voi ehkäistä kiusaamista. Niiden vahvistaminen yksilöllisestä näkökulmasta tukee realistisen viestijäkuvan muodostumista. (Laaksonen, 2014).

Reunamo ym. (2015) tutkimus osoittaa, että kiusatut lapset eivät strategioissaan pyri muuttamaan kiusaajan käyttäytymistä tai käsittelemään tilannetta, vaan keskittyvät sen välttämiseen. He kuvaavat omaa toimintaansa ja pyrkivät sulkemaan kiusaamistilanteen mielestään pois sen sijaan, että pohtisivat keinoja sen muuttamiseen. (Reunamo ym., 2015). Farinan ja Belacchin (2022) tutkimuksessa ilmeni, että kiusaamisen uhrin sekä kiusaamisen ulkopuolelle jäävät lapset omasivat samanlaiset heikot tunnetaidot. Heidän mukaansa ulkopuolisten tietoinen tai tiedostamaton strategia jäädä ulkopuolelle ei kuitenkaan ole toimiva ratkaisu, vaikka ulkopuoliseksi jääminen saattaa estää kiusatuksi tulemisen. Opettajan lämmin vuorovaikutus, tuomitsemattoman ilmapiirin luominen luokkahuoneessa sekä keskeisen roolin ottaminen tilanteiden hallinnassa on tärkeää. (Farina & Belacchi, 2022).

Revon ja Sajaniemen (2015) tutkimustuloksista ilmeni, että lapsiryhmissä, joissa käytettiin kiusaamiseen ankaria seuraamuksia, korreloi negatiivisesti, eikä kiusaaminen loppunut ankarien seuraamusten myötä. He raportoivat myös, että näissä ryhmissä, joissa käytettiin ankaria kurinpitokeinoja, lapsia ei kohdeltu rakastavasti ja päiväkotien ilmapiiri oli heikompi.

Pienten lasten rankaiseminen ennemmin provosoi kiusaamista, kuin lopetti sen. Pienten lasten empaattiset taidot ja rajojen asettaminen kehittyvät empaattisten aikuisten ympäröimänä. (Repo & Sajaniemi, 2015).

6 Luotettavuus ja eettisyys

Tässä luvussa käsitellään tutkielman luotettavuutta ja eettisyyttä aineiston ja tutkimusprosessin näkökulmasta.

Tutkielman luotettavuus syntyy tutkimuksen kohteesta ja sen tarkoituksesta, tutkijan sitoutumisesta tutkimukseen, aineiston keruun kuvauksesta, aineiston analyysin kuvauksesta sekä tutkimuksen raportoinnista (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tämän tutkielman kohderyhmänä ovat varhaiskasvatusikäiset lapset, ja sen tavoitteena on tarkastella tunnetaitojen roolia ja merkitystä kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä. Tutkijat ovat sitoutuneet käyttämään tutkimuksessa luotettavaa ja relevanttia aineistoa. Tämän tutkielman aineisto on kerätty luotettavista ja ajankohtaisista lähteistä, jotka ovat merkityksellisiä tutkimusaiheen kannalta. Aineisto ja lähteet edustavat laajasti tutkimusaihetta ja kysymystä, jonka takia niiden valintaan on kiinnitetty erityistä huomiota. Aineiston valinta, keruu ja analyysi ovat kuvattuina osana tutkimusprosessia.

Vilkan (2023) mukaan tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa se, että lukija pystyy tunnistamaan aineistosta samat merkitykselliset sisällöt. Tämä edellyttää analyysimenetelmien huolellista, perusteltua ja läpinäkyvää esittämistä (Vilka, 2023). Tässä tutkielmassa sisällönanalyysissä on käytetty johdonmukaista ja systemaattista lähestymistapaa, jossa aineiston analyysi perustuu selkeisiin kriteereihin ja valintoihin. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan tutkielman luotettavuutta tukee tutkijoiden puolueettomuus, eli se, että aineistoja tarkastellaan avoimesti ilman ennako-oletuksia. Tässä tutkimuksessa aineisto on käsitelty huolellisesti ja tarkasti, ennakkoluulottomasti ja objektiivisuutta tavoitellen.

Tässä tutkielmassa eettisyys on otettu huomioon aineiston valinnassa sekä lähteiden merkitsemisessä. Alkuperäisen kirjoittajaa kunnioitetaan lähteiden oikeinviittaamisen kautta, jolloin kuka tahansa voi löytää ja tunnistaa alkuperäisen työn. Lähteiden valinnassa on pyritty varmistamaan, että valitut tutkimukset edustavat laajasti ja objektiivisesti tutkittavaa aihealuetta. Tutkimuksessa on huomioitu eettisestä näkökulmasta kirjallisuuden kerääminen luotettavista ja tieteellisesti hyväksytyistä julkaisuista, joissa eettiset periaatteet ovat keskeisessä roolissa. Tutkimuksessa on pyritty välttämään subjektiivisia tulkintoja ja varmistettu, että aineistoa käsitellään sen sisällön pohjalta ilman ennakoasenteita.

Analyysimenetelmät ovat avattu tarkasti, jotta lukija voi arvioida tutkimuksen luotettavuutta sekä tarkastella tutkimuksen kulkua.

7 Pohdinta

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatusikäisten lasten tunnetaitojen roolia ja merkitystä kiusaamistilanteissa ja niiden ennaltaehkäisyssä. Tutkimuksen aineistosta nousi esiin sisällönanalyysin avulla neljä teemaa, joiden kautta pyrittiin saamaan vastaus tämän tutkielman tutkimuskysymykseen. Tässä luvussa pohditaan tutkimustuloksia teemojen kautta sekä yhdistetään niitä teoreettiseen taustaan.

Tutkielman tulokset osoittavat, että tunnetaitojen rooli varhaiskasvatuksessa on merkittävä.

Farina ja Belacchi (2022) huomauttavat, että tunneällyn sekä prososiaalisten taitojen kehittäminen tukee lasten suosiota vertaisryhmissä ja ehkäisee sitä kautta kiusaamista.

Laaksosen (2014) tutkimus tukee ajatusta tästä, sillä hänen mukaansa positiiviset vertaissuhteet tukevat sosiaalista ja emotionaalista kehitystä, ja että kyky hallita omia tunteitaan voi estää kiusaamistilanteiden syntymistä. Myös aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että yksikin vastavuoroinen ystävyysuhde kiusatulla suojaa lasta myöhemmiltä vakavilta kiusaamisen seuraamuksilta, vaikka itse kiusaaminen ei katoaisi (Repo, 2013).

Tulokset osoittivat myös, että lapsi, joka ei tunnista tai hyväksy omia tunteitaan, joutuu useammin voimakkaiden tunnekaappausten valtaan. Riihosen ja Koskisen (2021) mukaan toimintaimpulssit ovat peräisin aggressiosta, joka määritellään tunteena ja siihen liittyy muitakin tunneskaaloja. Könkään (2018) tutkimus osoittaa, että tunneällyn opettaminen varhaiskasvatuksessa auttaa lapsia tunnistamaan, hyväksymään ja säätämään tunteitaan, joka puolestaan voi estää tunteiden purkautumista negatiivisella tavalla, kuten kiusaamisena.

Laaksonen (2014) mainitsee, että varhaiskasvatus on otollista aikaa tunteiden säätelyn sekä prososiaalisten taitojen opettelulle, mikä tukee kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Sarachon (2017) mukaan tutkijat kyseenalaistavat kiusaamisen määritelmää varhaiskasvatuksessa, sillä pienten lasten kohdalla kiusaamiskäyttäytymistä voi määritellä luonnolliseksi aggressiiviseksi viestinnäksi. Tämä viittaisi siihen, että tunteiden hallinta estää kiusaamistilanteiden syntyä, sillä tunnepurkaukset ja aggressiivinen viestintä todennäköisesti vähenisi, kun lapsilla olisi keinoja käsitellä tunteitaan. Könkään (2019) mukaan kiusaaminen varhaiskasvatuksessa ei ole ainakaan vielä hälyttävällä tasolla. Hänen tutkimuksessaan kuvaama videomateriaali paljastaa, että lapset eivät aiheuttaneet tahallaan pahaa mieltä toisillensa, vaan usein kiusaamisen elementit tulivat esiin epäoikeudenmukaisista tilanteista, joissa lapset kokivat itsensä uhatuksi. Tarkoituksenmukaista suunnitelmallista kiusaamista ei ilmennyt, vaan

kiusaamistilanteet olivat seurausta hetkellisistä erimielisyyksistä, jotka eskaloituivat tunnepurkauksiksi tunteiden hallinnan puutteen vuoksi. (Köngäs, 2019).

Reunamo ym. (2015) tutkimuksen mukaan kiusaamistilanteissa esiintyy enemmän vetäytymiseen perustuvia strategioita, mikä viittaa siihen, että kiusaaminen saattaa aiheuttaa välttelykäyttäytymistä. Tämä korostaa tunnetaitojen ja tunteiden säätelyn tärkeyttä, sillä lapset, jotka osaavat käsitellä tunteitaan, voivat löytää keinoja käsitellä kiusaamistilanteita rakentavammin. Revon ja Sajaniemen (2015) tutkimus osoittaa, että kiusaamiseen puuttuminen on tehokkaampaa, kun siihen on ennalta laadittu toimintasuunnitelma, ja että kiusaamisen ehkäisemisessä tulee opettaa lapsille vaihtoehtoisia tapoja käyttäytyä. Tämä viittaa siihen, että varhainen tunteiden säätelyn opettaminen voi auttaa lapsia käsittelemään kiusaamistilanteita, eivätkä lapset välttämättä turvautuisi vältteleviin strategioihin kiusaamistilanteissa.

Revon ja Sajaniemen (2015) tutkimuksesta ilmeni, että ankarat seuraamukset eivät ole tehokkaita kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä. Sen sijaan lapsia on kohdeltava rakastavasti ja empaattisesti, mikä edistää tunneälyn sekä empaattisten taitojen kehittymistä. Laaksonen (2022) mainitsee, että on aikuisten tehtävä varmistaa lasten turvallinen kokemus vertaisryhmässä. Hänen mukaansa tämän onnistumiseksi arjessa tulee harjoitella yhdessä lasten tunne- ja kaveritaitoja heidän vahvuuksiensa mukaisesti. Edellä mainittujen taitojen kehittymistä varhaiskasvatuksessa tulisi tukea myös siksi, että lapset oppivat aikuisten sekä vertaisten kautta vuorovaikutus- ja empatiataitoja. Huomionarvoista on, että tämä tutkimus osoittaa, että tunnetaitojen harjoittelu ja omaksuminen varhaisessa vaiheessa voi estää kiusaamista ja edistää lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Tämän tutkielman tulokset osoittivat, että lasten tunnetaidot ovat keskeisessä roolissa kiusaamisen ennaltaehkäisyssä, mutta jatkossa olisi tärkeää tarkastella myös, kuinka tunnetaitoja harjoitellaan varhaiskasvatuksessa. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tietää varhaiskasvatuksen kentältä, tunnetaitojen opettamistapojen lisäksi erilaisten opettamistapojen vaikutuksia lasten kyvykkyyteen hallita ja säädellä omia tunteitaan. Mielenkiintoista olisi tutkia aikuisten tunnetaitojen osaamisen vaikutusta lasten tunnetaitojen kehittymiseen.

8 Lähdeluettelo

- Baumeister, R. F.;& Leary, M. R. (1997). Writing Narrative Literature Reviews. *Review of General Psychology*, 1(3), 311-320.
- Elo, S.;Kajula, O.;Tohmola, A.;& Kääriäinen, M. (2022). Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede*, 34(4), 215-225.
- Farina, E.;& Belacchi, C. (2022). Being visible or being liked? Social status and emotional skills in bullying among young children. *European Journal of Developmental Psychology*, 19(2), 267-282. doi:10.1080/17405629.2021.1903864
- Green, B. N.;Johnson, C. D.;& Adams, A. (2006). Writing narrative literature reviews for peer-reviewed journals: secrets of the trade. *Journal of Chiropractic Medicine*, 5(3), 101-117. doi:1089-2680/97153.00
- Hamarus, P. (2012). *Haukku haavan tekee, Puututaan yhdessä kiusaamiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jääskinen, A.-M. (2017). *Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen*. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2012). *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kärkkäinen, K. (2017). *Vahvista lasta*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Köngäs, M. (2018). *"Eihän lapsil ees oo hermoja": etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Köngäs, M. (2019). *Tunneäly varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laaksonen, V. (2014). *Lasten vertaissudetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Laaksonen, V. (2022). *Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Leskisenoja, E. (2019). *Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa: Toteuta käytännössä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Neitola, M. (2010). Kiusaaminen päiväkodissa - ilmeneminen ja interventio. Teoksessa R. Korhonen;M.-L. Rönkkö;& J. Aerila, *Pienet oppimassa* (ss. 217-). Turku: Uniprint.
- Opetushallitus. (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Noudettu osoitteesta Opetushallitus:
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Noudettu osoitteesta Opetushallitus:
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

- Opetushallitus. (2024). *Mitä on varhaiskasvatus?* Noudettu osoitteesta Opetushallitus:
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- Repo, L. (2013). *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Repo, L.;& Sajaniemi, N. (2015). Prevention of bullying in early childhood education settings: pedagogical and organisational factors related to bullying. *European Early Childhood Education Research Journal*, 23(4), 461-475.
 doi:<http://dx.doi.org/10.1080/1350293X.2015.1087150>
- Reunamo, J.;Kalliomaa, M.;Repo, L.;Salminen, E.;Lee, H.-C.;& Wang, L.-C. (2015). Children's strategies in addressing bullying situations in day care and preschool. *Early Child Development and Care*, 185(6), 952-967. doi:10.1080/03004430.2014.973871
- Riihonen, R.;& Koskinen, M. (2021). *Kuinka kiukku kesytetään? Lasten aggressiokasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sainio, T.;Pajulahti, R.;& Sajaniemi, N. (2020). *Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salminen, A. (2023). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsausten tyypeihin ja joihinkin hallintotieteellisiin sovelluksiin. *Opetusjulkaisu*. Vaasan yliopisto.
- Salmivalli, C.;Voeten, M.;& Poskiparta, E. (2011). Bystanders Matter: Associations Between Reinforcing, Defending, and the Frequency of Bullying Behavior in Classrooms. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 5(40), 668-676. doi:10.1080/15374416.2011.597090
- Sandberg, E. (2023). *Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Saracho, O. N. (2017). Bullying Prevention Strategies in Early Childhood Education. *Early Childhood Education Journal*(45), 454-460. doi:10.1007/s10643-016-0793-y
- Tuomi, J.;& Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Varhaiskasvatuslaki*. (2018). Noudettu osoitteesta Finlex:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- Vilka, H. (2023). *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*. Helsinki: Art House.
- You, Y.;Zhang, S.;Zhang, W.;& Mao, Y. (2023). The impact of social and emotional learning on students' bullying behavior: Serial mediation of social and emotional competence and peer relationship. *Psychology in the Schools*, 60, 3694-3706. doi:10.1002/pits.22947